

отдельное внимание уделено информационным операциям в поддержку геополитических aspirations официального Пекина.

Ключевые слова: международная система, сверхдержава, санкции, мировая политика.

Buravkova A. G. The American-Chinese relations during a post-bipolar era: global and regional measurement.

Dramatic process of the People's Republic of China's establishing itself as a new world superpower is analyzed and its conflict relations with the United States at the end of 20th – beginning of 21st century is considered also. Special attention is given to the Chinese information operations in support of Peking's geopolitical claims.

Keyword: international system, superpower, sanctions, world policy.

Поннер О. В.

ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЧИННИК УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ ПРОЯВІВ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню феномену тероризму в контексті формування політики національної безпеки щодо унеможливлення його проявів в Україні. Визначено фактори ризику щодо розповсюдження тероризму, чинники та напрямки його протидії в сучасних умовах.

Ключові слова: тероризм, екстремізм, радикалізм, антитероризм.

Цілеспрямований зовнішньополітичний курс України на євроатлантичну інтеграцію, її послідовна позиція щодо міжнародного тероризму та участь в антитерористичних інтеграційних структурах на світовому, європейському та регіональному рівнях актуалізують питання формування антитерористичної політики як одне з першочергових завдань нашої держави. Це також пов'язано з особливостями внутрішньополітичної ситуації в країні на початку 2014 р. навколо Євромайдану, кризовими явищами в українському політикумі, тривалими економічними негараздами, що становлять потенційну загрозу терористичних актів на території України.

В Україні тероризм не набув значного розмаху, зокрема, з таких причин, як невисока впливовість держави на світову політику, географічна віддаленість від «гарячих» точок, у цілому зважена політика урядів у національному та релігійному питаннях, ментальна несхильність населення України до агресії тощо. Терор у сучасній

Україні продовжує залишатися методом політичної боротьби радше як термін, а не явище. Єдина подія, в якій можна розгледіти терористичний характер – це захоплення 9 березня 2000 р. активістами гурту «Самостійна Україна» приміщення ЦК КПУ на знак протесту проти збереження в Україні компартійної за кадрами та пострадянської системи влади [1].

Проте, за висновками вітчизняних експертів, тероризм як соціальне явище вже існує в Україні у початкових проявах. Це означає, що виключати здійснення терактів на території України не можна з огляду на те, що наша держава підписала і ратифікувала усі універсальні конвенції про боротьбу з тероризмом і протоколів до них, є активним учасником забезпечення міжнародної безпеки.

На сьогодні на території України не зафіксовано фактів та ознак організованої терористичної діяльності, у тому числі з боку міжнародних терористичних організацій. Проте проблема тероризму в Україні знаходиться в іншій площині – це існування певних суперечностей у політичній, економічній, соціальній сферах. Вбивство В. Гетьмана, Є. Щербаня, М. Шкрібляка, замах на життя під час передвиборчої кампанії 2002 р. кандидата в Президенти України Н. Вітренко, народних депутатів України В. Марченка та Н. Лимар; незаконне втручання в роботу інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України», що призвело до знищення у листопаді 2004 р. інформації на серверах у Центральній виборчій комісії [2, 192] говорять про те, що ці злочини були вчинені на замовлення і мають політичний характер. Нарешті, вибухи, що мали місце в Україні в 2011 році (20 січня в м. Макіївці, 13 жовтня в м. Харкові, 16 листопада в м. Дніпропетровську) можуть слугувати підтвердженням того, що майже 95 % кримінальних злочинів з терористичним забарвленням здійснюється у сфері економічних відносин.

У радянській науці політичному тероризму не приділялося значної уваги, він не засуджувався як явище, а лише називався одним із методів боротьби проти соціального поневолення. Джерелом його виникнення зазвичай називали імперіалізм капіталістичних країн [3].

У сучасній політичній науці тероризм, зокрема внутрішньодержавний, як суспільний феномен досліджується комплексно. Вагомий внесок у дослідження теоретично-методологічних засад та вивчення окремих аспектів протидії тероризму здійснили такі українські та зарубіжні вчені, як В. Антипенко, А. Дорошенко, В. Ліпкан, Л. Мошкова, І. Шкурат, Я. Дашкевич, В. Остроухов, В. Крутов, Г. Яворська, С. Телешун,

Г. Фердман, Ю. Антонян, Є. Сатановський, А. Ігнатенко, А. Солнцев, Є. Кожушко, В. Ревін та інші.

Політико-соціальні аспекти цієї проблематики досліджують Ю. Авдєєв, П. Агаїхаджех, О. Бодрук, В. Вознюк, І. Дементєв, О. Дзьобань, А. Дорошенко, С. Зелінський, Л. Мошкова, Є. Ляхов, О. Половко, М. Примуш, М. Руденко, В. Ткач, О.Токовенко, М. Целуйко, А. Яцько та інші. Слід звернути увагу на дисертаційні дослідження П. Агаїхаджеха, В. Вознюка, О. Коломійця, С. Логвиненка, О. Половко, М. Руденко, М. Семикіна, В. Трач, М. Целуйко, які визначали суть тероризму з позицій політології та права та були захищені в останні роки. Заслуговує на увагу ґрунтовна монографія «Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст.: Історичні нариси», автори якої комплексно проаналізували різні форми та прояви політичного терору та тероризму в Україні [4].

У той же час, ще далеко не всі аспекти політичного тероризму є достатньо дослідженими у вітчизняній науковій думці. Переважно дослідження тероризму стосуються юридичної оцінки терористичних дій, та завдань нормативно-правового регулювання боротьби з ним. Поза увагою дослідників або недостатньо розробленими залишаються проблеми визначення ролі та завдань органів державного управління щодо запобігання терористичній діяльності в Україні, питання створення ефективної системи протидії тероризму в умовах розширення демократії та громадянського суспільства, що підтверджує актуальність дослідження й визначає мету наявної наукової розвідки – розглянути сутність політики національної безпеки, як чинника унеможливлення проявів тероризму в Україні.

Слід розпочати із визначення певних «факторів ризику», які можуть сприяти розповсюдженню тероризму в Україні. На погляд автора, серед найважливіших слід визначити такі:

Перший – у нас навчається багато вихідців з країн, де має місце релігійний радикалізм (наприклад, ваххабізм). Часом ці люди ведуть ідеологічну обробку своїх товаришів по навчанню, втягують навіть молодь слов'янського походження (наприклад, нещодавно було припинено діяльність екстремісткою релігійної групи в Ірпені, так як імамом там був слов'янин). Тільки з 2005 до 2008 рр. було заборонено в'їзд в Україну 477 особам, які підозрювались у причетності до тероризму.

Другий фактор ризику – збільшення міграційних потоків, як легальних, так і нелегальних. На жаль, у нас достатньо м'яке міграційне законодавство і багато небажаних для нас мігранти залишаються в країні, серед яких зустрічаються і екстремісти.

Третій фактор – розміщення в Україні дипломатичних представництв тих країн, які активно борються з тероризмом або втягнуті в конфлікти з терористами (США, Ізраїль, ряд інших країн).

Четвертий фактор – наявність в Україні об'єктів підвищеної небезпеки (АЕС, ГЕС, нафто- і газопроводів, хімпідприємств тощо).

П'ятий фактор – прагнення вступити до НАТО, яке демонструє ряд політиків. Та країна, яка зближується з НАТО, представляє для терористів безперечний інтерес. Слід пригадати також наявність ринку незаконного обігу зброї та наркотиків (доступність цих речей) [5].

За даними В. Ткач [2, 160] тільки у 2007, у першому кварталі 2008 р. розкрито 172 прояви терористичного характеру. Понад 40 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності, 21 особу – до адміністративної відповідальності. Підрозділами СБ України у взаємодії з органами міліції із незаконного обігу вилучено 282 одиниці вогнепальної зброї, 255 гранат, 280 кг вибухівки, близько 40 тис. набоїв різного калібру, 42 електродетонатори та 238 саморобних вибухових пристроїв. За даними фактами порушено 230 кримінальних справ за ознаками злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням з вогнепальною зброєю та вибухівкою. Переважна більшість цих проявів була розкрита завдяки невідкладному реагуванню, правильній оцінці первинних даних та організації оперативно-розшукових заходів у перші години після здійснення злочинів.

Протидія тероризму є пріоритетним напрямком державної політики України. Українські дослідники проблем тероризму П. Біленчук та О. Сав'юк, зокрема, виділяють три основних рівні попередження злочинів, що зазіхають на безпеку країни: а) індивідуальна профілактика, тобто запобігання вчиненню протиправних дій з боку окремих осіб чи їхніх груп; б) профілактика окремих видів злочинів; в) профілактика злочинності у цілому [6, 5]. Загалом в Україні боротьба з тероризмом ведеться у декількох взаємопов'язаних напрямках: правовому, державно-організаційному і ідейно-пропагандистському.

1. Правовий напрямок передбачає ратифікацію відповідних міжнародних документів, найперше резолюцій Генеральної Асамблеї ООН щодо тероризму та вдосконалення власної нормативно-правової бази, яка би забезпечувала Україну від тероризму, сприяла її інтеграції з іншими країнами у боротьбі з тероризмом. Україною визнані і ратифіковані фактично усі правові акти міжнародного рівня і значення щодо міжнародного тероризму, вона приєдналася до 12 конвенцій ООН по боротьбі з тероризмом.

Крім того Україна має і власну правову базу боротьби з тероризмом. Її правову основу в Україні становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Закон України «Про основи національної безпеки» (у якому визначені основні сфери національної безпеки України: зовнішньополітична, внутрішньополітична, воєнна, економічна, соціальна, гуманітарна, науково-технологічна, екологічна, інформаційна, сфера державної безпеки та безпеки державного кордону).

Законодавчому та іншим аспектам регулювання багатьох питань боротьби з тероризмом в Україні значно більше уваги стало приділятися саме з 2002 року, коли Україною було ратифіковано Європейську конвенцію по боротьбі з тероризмом. Пізніше, у 2005 році, Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку системи попередження і протидії легалізації (відмивання) прибутків, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму на 2005-2010 рр., яка мала суттєве значення для зміцнення національної безпеки України.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 р. (із останніми поправками від 20.11.2012 р.) визначає тероризм як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [7]. 19 червня 2003 року було прийнято Закон України «Про основи національної безпеки України», в якому розширено обґрунтування різних видів тероризму, вказується на загрозу тероризму національній безпеці України в екології, ядерній енергетиці, біологічній сфері, інформаційній тощо [6].

З урахуванням міжнародного досвіду в сфері законодавчого регулювання різноманітних аспектів боротьби з тероризмом Верховною Радою України у жовтні 2006 р. прийнято Закон України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму», яким врегульовані питання криміналізації таких діянь, як підбурювання до вчинення терористичного акту, залучення та навчання терористичної діяльності, публічні заклики до вчинення терористичного акту, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання матеріалів з такими закликами.

З метою запобігання проявам ядерного тероризму згідно із Законом України «Про боротьбу з тероризмом» за ініціативою СБ України постановою Кабінету Міністрів України № 1051 від 15 серпня 2007 р. «Про затвердження єдиної державної системи запобігання, реагування та припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків» визначено перелік об'єктів можливих терористичних спрямувань: атомні електростанції, підприємства за переробки, та зберігання радіоактивних матеріалів, на кожен з яких складено превентивні плани ліквідації терористичних загроз, які корегуються за результатами постійного аналізу оперативної обстановки та систематичних тренувань.

У Рішенні Ради Національної безпеки і оборони України від 25 травня 2012 року чітко визначається, що основними причинами тероризму є «радикалізм, екстремізм, політизація проблематики міжнародних, етноконфесійних відносин, поширення громадянської нетерпимості та протистояння, насамперед у площині суспільно-політичних відносин, а також негативний вплив міжнародних терористичних і релігійно-екстремістських організацій» [8].

2. Державно-організаційний напрямок боротьби з тероризмом.

Указом Президента України від 11 грудня 1998 року, у зв'язку з рядом терористичних актів, що мали місце, зокрема, на території Російської Федерації, було створено постійно діючий при СБУ орган – Антитерористичний центр, завдання якого найперше – аналіз, оцінка суспільно-політичної ситуації в країні і світі щодо можливих терористичних дій і акцій, розробка заходів щодо їх попередження.

Характерною рисою успішної діяльності правоохоронних органів України в боротьбі з тероризмом стало створення вузьковідомчих міністерських і регіональних комп'ютерно-програмних комплексів, об'єднаних у корпоративну відомчу мережу (центр – область і в перспективі район) для швидкого пошуку й одержання різнопланової інформації оперативно-розшукового, довідкового, статистичного, законодавчо-процесуального й управлінського характеру. Інформація, що збирається, направляється в пам'ять найсучасніших суперкомп'ютерів, де проводиться її розшифрування. Ключами служать номери телефонів і факсів, електронні адреси в Інтернеті, що належать приватним особам, бізнесменам, організаціям або урядовим службам.

Спеціальне устаткування здатне автоматично класифікувати і визначати тематику інформації, що надходить. Воно здійснює весь цикл обробки повідомлень, починаючи з машинного розпізнавання

усного мовлення і друкованого тексту і закінчуючи автоматизованим перекладом більш ніж з 100 мов [2, 117].

У МВС України функціонують понад 20 різних автоматизованих інформаційних систем (АІС), об'єднаних в інтегрований банк даних (ІБД). У СБ України створюється єдина для всіх суб'єктів оперативно-розшукової діяльності (ОРД) інтегрована система моніторингу (ІСМ). У 2003 р., було отримано понад 40 тис. дозволів-санкцій на прослуховування телефонних розмов, завдяки чому було знешкоджено близько 3 тис. злочинців.

Для безпосередньої антитерористичної боротьби практично в цей же час в Україні були створені такі спецпідрозділи силових структур, як «Альфа», «Кобра», «Барс», «Ягуар», «Гепард» та інші, які мають діяти як самостійно, так і у взаємодії із подібними спецпідрозділами у інших країнах. Така взаємодія є досить реальною. В Україні є також ряд спеціальних громадських організацій, основною метою яких є боротьба з тероризмом: наприклад – громадська організація «Міжнародна антитерористична єдність» тощо. Міністерство внутрішніх справ і Міністерство фінансів України розробили і представили наприкінці жовтня 2004 р. проект нового паспорта громадянина України. Новий документ унеможливить його підробку і забезпечить безперешкодне пересування громадян України за її межами. Цей документ відповідно до висновків Міжнародної організації цивільної авіації (ІСАО) цілком відповідає усім сертифікаційним вимогам документа 9303 ч. 1. «Машинозчитувальні паспорти» і відповідає вимогам резолюції Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 р. № 1373, рішенню Варшавської конференції 2001 р. про боротьбу з нелегальною міграцією і тероризмом [9].

3. Пропагандистська складова боротьби з тероризмом. Вона включає різноманітні засоби і форми різного рівня, пов'язані з діяльністю, насамперед, засобів масової інформації. Реально боротьба з тероризмом в Україні, як зазначив В. Вакулич, має цілісний характер з огляду на те, що вона містить такі основні компоненти як: геополітику, геостратегію, історичний, глобальний, зовнішньоцивільнізаційний, бюрократичний, функціональний, соціально-економічний, соціально-політичний, біологічний, технічний, військовий та інші аспекти і виміри [6, 133].

У боротьбі з тероризмом з боку України суттєве значення мають різноманітні форми співпраці України з конкретними державами. Так, у січні 1992 року в Києві було організовано постійне представництво ЦРУ США в Україні. В 1996 році було також започатковано співпрацю між СБ України та ФБР США. Нині при посольстві США в Україні

акредитовано 5 представників ЦРУ і одного представника ФБР, який одночасно є аташе з юридичних питань. Дещо подібного характеру у боротьбі з тероризмом набуло співробітництво України з Росією. Йдеться перш за все про співпрацю СБ України і ФСБ Росії на основі угоди про співробітництво і взаємодію від 20 липня 1992 року та 32 пізніше прийнятих до неї спеціальних протоколів. В практиці такого співробітництва – обміни інформацією, спільні консультації, депортації з територій обох держав лідерів і учасників терористичних дій і акцій, протидія в'їзду на територію обох держав осіб, що мають відношення до тероризму.

Загалом Україна намагається протистояти різноманітним проявам тероризму, використовуючи найрізноманітніші засоби, механізми, інституції, які обумовлені міжнародною співпрацею і взаєминами в межах ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, Ради Європи, СНД тощо. Безпеку для себе Україна формує і намагається формувати через розбудову безпеки для всіх. Першочергове місце тут посідає неухильне виконання Україною тих зобов'язань і домовленостей, які обумовлені основними документами тих утворень, повноправною учасницею або й засновницею яких Україна є: ООН, ОБСЄ, ЄС, НАТО, ЦЕІ, ЦЕФТА, ОЧЕС, Вишеградської групи, СНД, ГУАМ і т. ін.

Отже, цілком очевидним є те, що наразі розробка ефективних заходів запобігання тероризму в країні є нагальним питанням державної політики. На сьогодні антитерористична політика України передбачає впровадження механізму, що поєднує сукупність політичних, правових, організаційних, інформаційних, соціальних, контррозвідувальних, розвідувальних, оперативно-розшукових, режимних, фінансових та інших заходів і окрему організаційну систему, до якої органи державної влади й управління залучаються нормативно, а громадські організації – на умовах заохочення і сприяння. Особливу увагу доцільно приділяти профілактичній роботі, яка повинна здійснюватись на різних рівнях:

- політичному – ліквідацію та нейтралізацію тих передумов, які посилюють загрозу тероризму;

- економічному – розроблення механізмів реалізації затверджених економічних програм, фінансування спеціальних програм боротьби зі злочинністю, підвищення життєвого рівня населення, організація і контроль за реалізацією заходів з унеможливлення фінансування тероризму;

- соціальному – формуванню в суспільстві об'єктивних і точних уявлень про реальні можливості тероризму та віри у принципову непоступливість держави щодо шантажу з боку терористів.

Подальшими практичними перспективами щодо запобігання тероризму в Україні слід вважати запровадження сучасних освітніх програм і педагогічних технологій, спрямованих на виховання дітей і молоді України на засадах національної свідомості, міжнаціональної толерантності, правового світогляду на нетерпимості до тероризму. Необхідною умовою протидії терористичним загрозам на національному ґрунті є формування ефективної державної політики протидії тероризму, що вимагає вироблення чіткої концепції та стратегії, базових принципів, концептуальних засад і конституційних норм та визначення шляхів їхньої практичної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Самостійна Україна» відновлює свою діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://narodna.pravda.com.ua/ukr/politics/46be2ae0059ff/view_print. – Назва з екрану.
2. *Ткач В. Ф.* Антитерористична політика: світовий і національний контексти (на прикладі країн Центральної Азії, Росії та України): дис. на здобуття наук. ступеня канд. політичних наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Міжнародна кадрова академія, Міжрегіональна академія управління персоналом, Міжнародний відкритий університет. – К., 2012. – 212 с.
3. *Грачев А. С.* Политический терроризм: корни проблемы. – М.: Знание, 1982. – 64 с.
4. Політичний терор і тероризм в Україні XIX–XX ст.: Історичні нариси / НАН України; Інститут історії України / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2002. – 952 с.
5. *Корчинский А.* Террор в Украине [Электронный ресурс] / А. Корчинский, А. Ильченко // Сегодня. – 2009. – 19 ноября. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/ukraine/terror-v-ukraine.html>. – Название с экрана.
6. *Біленчук П.* Тероризм – глобальна проблема людства / П. Біленчук, О. Сав'юк // Юридичний вісник України. – 2006. – № 39 (587). – С. 4-5.
7. Закон України Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. Офіційний портал. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
8. Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні [Електронний ресурс]: Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 25 травня 2012 року. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-12>. – Назва з екрану.
9. Новому українському паспорту будет завидовать весь СНГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraina.utro.ru/news-Utro.Ru>. – 2004. – 29 октября.

Поппер О. В. Политика национальной безопасности, как фактор предотвращения проявлений терроризма в Украине.

Статья посвящена исследованию феномена терроризма в контексте формирования политики национальной безопасности по предотвращению его проявлений в Украине. Определены факторы риска распространения терроризма, факторы и направления его противодействия в современных условиях.

Ключевые слова: терроризм, экстремизм, радикализм, антитерроризм.

Popper O. V. The national security policy as a factor in the prevention of terrorism in Ukraine.

The article investigates the phenomenon of terrorism in the context of national security policy to prevent its manifestations in Ukraine. Risk factors spread of terrorism, factors and trends of its counter in modern conditions.

Keywords: terrorism, extremism, radicalism and anti-terrorism.